

Friedrich Wilhelm Joseph Schelling. *Frühe theologische Arbeiten 1790-1791*. Herausgegeben von Christopher Arnold und Beatrice Rauschenbach. Historisch-kritische Ausgabe, Reihe II: Nachlass, Band 3. Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog, 2014, 521 p., € 296.

In deze band van de Schelling-uitgave zijn de dictaten te vinden die Schelling gemaakt heeft van de colleges van zijn leraar, de oriëntalist Christian Friedrich Schnurrer (1742-1822), in 1790 en 1791. Het gaat om het college over het evangelie van Johannes (1790) en dat over de twaalf kleine profeten (1790/91). Het geldt als zeker dat Schelling deze colleges heeft bijgewoond, hoewel de uitgevers niet hebben kunnen achterhalen of hij voor zijn dictaten gebruik heeft gemaakt van een eigen tijdens het college vervaardigd dictaat of een bestaand dictaat heeft uitgewerkt. Schelling heeft zijn dictaten bovendien van eigen opmerkingen voorzien. In het college over de profeten zijn deze, aldus de uitgevers, met vierkante haken aangeduid (is dat in alle gevallen zo?). Deze haken ontbreken in het dictaat van het college over het evangelie van Johannes, terwijl ook hier eigen commentaren zijn ingevlochten waarvan men zou verwachten dat die in het verklarend commentaar kenbaar zouden zijn gemaakt.

Schnurrer is beslist één van de toonaangevende oriëntalisten van zijn tijd. Na zijn opleiding in Tübingen heeft hij zijn studies gedurende vier jaar in Göttingen, Jena en Leipzig, maar ook buiten Duitsland vervolgd. Zijn studiereizen brachten hem onder meer naar het toenmalige 'Mekka' van de oriëntalistiek, Leiden, waar hij met de grote Schultens en diens zoon in contact stond. In Oxford en Cambridge heeft hij naast het bestuderen van handschriften ook veel vakinhoudelijke kennis opgedaan en tevens Engels geleerd. Het laatste jaar verbleef hij in Parijs. Deze lange reizen hebben er zeker toe bijgedragen dat Schnurrer zich tot zeer vooraanstaand

oriëntalist van zijn tijd ontwikkelde, wat tevens bevestigd wordt door het latere aanbod om benoemd te worden in Leiden (1795), wat hij echter heeft afgeslagen.

Over Schnurrers intellectuele biografie is weinig bekend. De tamelijk beknopte inleidingen van de editie brengen daar geen verandering in. Daarenboven was een verdiepend inzicht in de door Schnurrer verder ontwikkelde methode van de historische Bijbelkritiek voor een beter begrip van de teksten en dus ook voor Schellings opleiding behulpzaam geweest. Nu vraagt men zich bijvoorbeeld af waarom Schnurrer zich in zijn colleges nauwelijks in actuele theologische debatten mengt, waartoe de gedoeerde stof soms wel degelijk aanleiding geeft. Zijn leerling H.E.G. Paulus geeft als reden dat de toepassing van de historische methode op actuele theologische kwesties de studenten te zeer zou hebben afgeleid. Schnurrer bracht hen echter wél de vaardigheden bij zulke onderzoekingen *zelf* te ondernemen en hij wist hen met fijnzinnige duwtjes ook daartoe te bewegen. Het gaat hierbij om kwesties zoals de volgorde van de synoptische evangeliën, waarbij, wie streng volgens de methode van Schnurrer te werk gaat, tot een andere volgorde komt dan die die de toonaangevende Tübingse theoloog G.Chr. Storr verdedigt. Blijkbaar laat Schnurrer opzettelijk alle controversale achterwege die de historische Bijbelkritiek zou kunnen veroorzaken. De inleiding laat ook Schnurrers eigen theologische positie onbepaald. Een aanhanger van het Tübingse supernaturalisme was hij niet. Dat blijkt uit zijn afkeer tegen en ander uitleg (*Umdeutungen*) van Jezus' uitspraken die pas na zijn dood in vervulling treden. Jezus was voor Schnurrer een mens, weliswaar begiftigd met bijzondere krachten om wonderen te doen, en wordt pas *na* zijn dood door God als zijn Zoon erkend. Schnurrers afwijkende theologische opvattingen zullen de betere studenten zijn opgevallen en vast onderwerp van gesprek zijn geweest. De inleiding geeft nauwelijks enige opheldering over zulke voor het tekstbegrip belangrijke kwesties, de schaarse en soms ook niet altijd even heldere verwijzingen naar hedendaagse studies ondervangen deze omissie niet.

Over het belang van de colleges voor Schellings eigen intellectuele ontwikkeling is verder onderzoek nodig, waarover de inleidingen behoudens enkele hints weinig opmerken. Wijsgerig interessant is vooral het evangelie van Johannes dat Schnurrer als een antignostisch geschrift begrijpt; zijn logos-begrip zou platoons resp. door Philo zijn geïnspireerd. De Tübingse theologen stonden, zoals trouwens nagenoeg de hele 18e-eeuwse theologie, kritisch tegenover ieder platonisme bij de uitleg van Bijbelse teksten. Aan de andere kant zouden expliciet platoonse elementen in nota bene een evangelie ook een reden kunnen zijn dat de jonge studenten het platonisme juist zoveel positiever tegemoet traden dan hun leraren dat deden.

Niet verwezen wordt naar Schnurrers indrukwekkende bibliotheek die voor het commentaar van belang is en waarover Victor Chauvin bericht dat ze na zijn dood naar Engeland is gegaan. Bijgevolg maakt het commentaar gebruik van bronnen waarvan niet altijd duidelijk is of Schnurrer die heeft geraadpleegd. Het verklarend commentaar beperkt zich tot verwijzingen naar gebruikte literatuur; ten aanzien van de tekstconstitutie of andere (historische) achtergrondinformatie vindt de gebruiker hier nauwelijks hulp. Het is duidelijk dat de Schelling-editie stilzwijgend

is afgestapt van haar oorspronkelijke editieprincipes die de gebruiker onder meer zeer omvattend informeerden over de historische achtergronden van de teksten. De editie is filologisch zorgvuldig opgesteld. Er blijft echter een behoefte bestaan detailkwesties aan de hand van de manuscripten te kunnen controleren en daarom zou het wenselijk zijn deze bijvoorbeeld via internet beschikbaar te stellen. Om een kleinigheid te noemen: op de titelpagina's van de "Kleine Propheten" leest de editie "von Prof. Schnurrer" terwijl de lezing "Scheurrer" ook mogelijk is; de annotatie geeft deze leeswijze niet.

Deze editie van Schnurrers colleges geeft belangrijke inzichten in het onderwijs van de historische methode en Bijbelkritiek die naast Schelling ook Hölderlin, Hegel en andere studenten heeft beïnvloed die een inbreng hadden in de vormende discussies aan het Tübingse Stift.

Ernst-Otto ONNASCH